

СТАТТІ

УДК 1(091)

Андрій Карпенко

ДИСКУРС БЕЗ СУБ'ЄКТА, АБО НЕВИВЧЕНІ УРОКИ ПОСТМОДЕРНУ

Проблема методологічного дисонансу в сучасній українській історико-філософській науці потребує комплексного діагностування на тлі загальної суспільної кризи, а не в суто фахових, наукових рамках. Виразна тенденція до текстологічного повороту в історико-філософських студіях має бути доповненою соціальною орієнтацією історичних реконструкцій філософських форм мислення.

Ключові слова: дискурс, суб'єкт, історія філософії, критика, постмодерн.

Карпенко А.

DISCOURSE WITHOUT SUBJECT OR UNLEARNED LESSONS OF POSTMODERNITY

The problem of methodological dissonance in contemporary Ukrainian historical-philosophical discourse requires a comprehensive diagnosis within the context of social crisis, rather than a purely professional scientific framework. Evident tendency to a textological turn in historical and philosophical studies must be complemented by social orientation in historical reconstructions of the forms of philosophical thinking.

Keywords: discourse, subject, history of philosophy, critique, Postmodernity.

Карпенко А.

ДИСКУРС БЕЗ СУБЪЕКТА, ИЛИ НЕВЫУЧЕННЫЕ УРОКИ ПОСТМОДЕРНА

Проблема методологического диссонанса в современной украинской историко-философской науке требует комплексного диагностирования на фоне общего социального кризиса, а не в чисто профессиональных, научных рамках. Отчетливая тенденция текстологического поворота в историко-философских исследованиях

должна быть дополнена социальной ориентацией исторических реконструкций философских форм мышления.

Ключевые слова: *дискурс, субъект, история философии, критика, постмодерн.*

Сучасний науковий дискурс живиться напругою між двома загальними тенденціями – гіперспеціалізацією та міждисциплінарністю. Діалектично узгодити імпульси мислення до предметного занурення з одного боку та утримання рефлексивної дистанції з іншого надзвичайно складно. Особливо тоді, коли трансформується культура та умови наукової діяльності. У суто філософських термінах завдання, що стояло перед спільнотою науковців-гуманитаріїв у перші десятиліття незалежності нашого суспільства, полягало у вивченні певного історичного уроку. Як свідчать теперішні події, цей урок залишився невивченим. Ми так і не навчилися вбачати у відмінностях Постмодерну протиріччя, що їх треба всерйоз вирішувати. Натомість виробилася звичка декларувати модну проблематику.

Як результат, сформувався такий собі клішований дискурс, що декларує міждисциплінарні зв'язки, але жодним чином не реалізує будь-якого наукового синтезу. Наприклад, уже відсутні риторичні очікування побачити в розвідках з історії філософії або літератури натяк на соціальну історію. У кращому випадку можна натрапити на біографічно орієнтовану психологію, поєднану з абсолютно абстрактною філософією історії.

Наразі в українській історико-філософській науці відбувається текстологічний поворот, гасло якого можна інтерпретувати у гусерлівському ключі: назад до самих текстів! Але не можна забувати, що культура роботи з першоджерелами й адекватне узагальнення історіографії є необхідними, але не достатніми передумовами цілісного історико-філософського дослідження, що потребує власної інсталяції в загальну панораму історичної ретроспекції.

Іноді складається враження, що бажання за будь-що реалізувати принципи методологічного плюралізму та позбутися методологічного монізму радянського марксизму призвело до того, що разом із водою вилили й дитину, витіснили єдині критерії науковості з площини змістовності до суто формального виміру. І це не просто чергова прикрість у сукупній трагедії нашого цивілізаційного ступору. Наука утворює надійні підстави для формування історичного суспільного суб'єкта, оскільки конструє об'єктивну картину світу. Стан науки прямо відображає стан суспільної свідомості.

Ознаки десекуляризації та пропагандизму є прямими симптомами дисфункції наукових форм критики в загальному культурному виробництві. Ідеальні форми культури – мислення та чуттєвість – просто не встигають за розвитком технологічних умов буття людини. Я маю тут на увазі саме ті форми, для яких історизм є конститутивним джерелом змістовності, а саме: історію, літературу, філософію тощо, хоча межа, що відділяє історичистську гуманітаристику від сцієнтистського аісторизму, досить умовна, оскільки історія – це не випадковий модус існування людини, а необхідний атрибут цивілізації.

Наразі будь-яка історична розвідка має прояснювати власні вихідні засновки, той диспозитив переконань, що визначає саму мисленнєву спрямованість до певного предмету. Адже важливою є сама відмінність між конструктивним та інтенціональним у нашій історичній рефлексії та самою предметністю якнайшвидше до об'єкта нашої рефлексії. Цю відмінність не можна зняти і замовчати, переходячи до викладу фактів. Її треба довести до статусу протиріччя і вказати на те, що будь-яка натуралізація історії є неприпустимою взагалі й особливо в некритичному ключі повсякденної свідомості.

Наявність множини концептуальних транскрипцій певного факту має сприйматися не як даність розвинутості сучасної науки, а як принципова проблема наукового дослідження. Вибір однієї транскрипції має бути обґрунтований, хоча б і ціною того, що в логіці зветься ілокутивним самогубством, неґацією істиннісних підстав власного судження. Але тут маємо справу з пом'якшеною, слабкою версією такої операції, якій і присвячені чисельні спроби новітньої філософії посилити культуру та дисципліну осмислення відмінностей від Гайдеггера до Деррида. Конструктивістський акцент відчувається і в традиції аналітичної філософії.

Одже найперше, чого треба позбавитися на шляху до серйозного осмислення ідентичності, це – природність і гармонійність сутності людини. Натомість принциповий історизм, конфліктність та конструктивізм мають бути визнані вихідними координатами пошуків такої ідентичності. Ідентичність індивіда не в тому, чим він є, а в тому, ким він став.

Відповідно й на рівні колективної свідомості треба не займатися монтажуванням нашої пам'яті, а скрупульозно досліджувати наше сьогодення, тобто розпочати з ідентифікації звичок власного мислення, з тієї історичистської граматики, що вже увійшла до за-

гального дискурсу, що затулив собою саму історичну можливість народження новітнього суб'єкта в українському суспільстві, пропонуючи замість однозначної дії, спрямованої на вирішення протиріччя, нескінченний контент відмінних думок, фраз, флеш-мобів та апаратних дій, що відтворюють форми карнавальної культури, породженої нездатністю суспільства прямо впливати на власну структуру. Уся ідіоматика громади, народу, суспільства підлягає жорсткій науковій критиці щодо ефектів натуралізації суспільних процесів. А критика натуралізації людини як такої, її мислення та чуттєвості прямо корелює із завданнями суспільної критики.

Високий ступінь абстрактності термінологічної зв'язки **історія філософії** розкриває надто широкий горизонт можливих тематичних варіацій, масштаб якого власне і спричинив утворення специфічної пострадянської метафізики історії, що поєднує дві форми історичистського ескапізму: антиісторичистську реакцію (відродження ірраціонального тлумачення історії) та фахову гіперспеціалізацію історичних інтелектуальних практик. Поряд із жорсткою критикою першої інтенції треба зауважити на неприпустимості редукції можливостей історико-філософського дослідження у справі побудови новітньої історичної свідомості українського суспільства до суто текстологічної історіографії.

Проте, саму постановку питання щодо релевантного методу історії філософії треба позбавити імплікацій метафізичного історизму, що, на жаль, структурує саме наше пізнавальне бажання отримати каузальну істину походження та формування певних концептуальних форм. Але інтертекстуальні зв'язки, реконструйовані текстологом, та інтерперсональні впливи, виявлені біографом або соціологом знання, не вичерпують предметного змісту інтелектуальної діяльності особистості, яку можна зрозуміти виключно в термінах загального суспільного буття.

Історикам філософії наразі потрібно зробити ставку на поворот до новітньої соціальної історії філософії, а прикладом такого повороту є еволюція мислення, скажімо, Мішеля Фуко. На актуальність такої тенденції вказує й доля історичних студій як таких, що поряд із реконструкцією минулого активно долучаються до справи конструювання сучасної колективної пам'яті [3].

Крізь концептуальні окуляри метафізичного історичизму неможливо в дуалістичній єдності тексту та думки розгледіти структуру соціальної дії, яка з необхідністю обирає, наприклад, форму строгого протиставлення філософування як такого до інших типів

мислення. Через таку оптику прийом філософського мислення бачимо передумовою цього мислення. Логіка такого підходу породжує граматику, що рясніє герменевтичними колами та парадоксальними ідіомами.

Так, наприклад, нещодавні публікації філософських щоденників Мартіна Гайдеггера засвідчили нерозривність його глибокої онтології та досить суперечливої історії філософії, яку багато гайдегеріанців почали читати в термінах соціопатії, щоб тільки зберегти метафізико-історичистський фетиш Гайдеггерової онтології [1]. Але рішення опублікувати ці тексти, резонанс яких Гайдеггер ясно усвідомлював, і є своєрідним посланням до нас, теперішніх істориків філософії, що радить шукати зв'язки між істинним та хибним у конкретиці їх єдності [2].

Можливо, тільки той історичний дослід, що буде наполягати на цілісному розумінні минулого, спроможеться надати новий імпульс до життя й оновлення тій галузі нашої суспільної свідомості, що відповідає за історичну верифікацію та критику її сучасного стану. Таким, на нашу думку, є імператив презентизму – примат сучасності в історико-філософській рефлексії минулого; примат цілісності суспільного буття суб'єкта над ілюзіями індивідуалізованої суб'єктивності; примат концептуального конструктивізму над реконструктивною рефлексією.

Література:

1. Мотрошилова Н. В. «Черные тетради» М. Хайдеггера: по следам публикации / Н. В. Мотрошилова // Вопросы философии. – 2015. – № 4. – С. 131–162.
2. Нанси Ж.-Л. Хайдеггер и мы / Жан-Люк Нанси; пер. с фр. А. В. Гарджи // Вопросы философии. – 2015. – №4. – С. 163–165.
3. Foucault and Heidegger: critical encounters / edited by Alan Milchman and Alan Rosenberg. – Minneapolis: Minnesota University Press, 2003. – 368 p.